

**ДОТРИМАННЯ БАЛАНСУ ПРИВАТНИХ ТА ПУБЛІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ
У ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРИ****COMPLIANCE WITH THE BALANCE OF PRIVATE AND PUBLIC INTERESTS
IN THE DIGITAL ENVIRONMENT****Садикова Я.М.,***кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри юридичних дисциплін
Сумської філії**Харківського національного університету внутрішніх справ***Горобець Н.О.,***кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри юридичних дисциплін
Сумської філії**Харківського національного університету внутрішніх справ***Страшок Є.В.,***викладач кафедри юридичних дисциплін
Сумської філії**Харківського національного університету внутрішніх справ*

У статті проведено аналіз дотримання балансу приватних та публічних інтересів у національній правовій моделі взаємовідносин у цифровому середовищі. Зазначається, що для сучасної держави важливий постійний, безперервний пошук балансу інтересів. З урахуванням цього держава має встановити чіткі та пропорційні законодавчі рамки обмеження прав людини з урахуванням особливостей функціонування Інтернету та специфіки правовідносин, які виникають та існують у цифровому правовому просторі.

Ключові слова: інтерес, приватний інтерес, публічний інтерес, баланс інтересів, цифровий простір, Інтернет.

В статье проведен анализ соблюдения баланса частных и публичных интересов в национальной правовой модели взаимоотношений в цифровой среде. Отмечается, что для современного государства важен постоянный, непрерывный поиск баланса интересов. С учетом этого государство должно установить четкие и пропорциональные законодательные рамки ограничения прав человека с учетом особенностей функционирования Интернета и специфики правоотношений, возникающих и существующих в цифровом правовом пространстве.

Ключевые слова: интерес, частный интерес, публичный интерес, баланс интересов, цифровое пространство, Интернет.

The article analyzes the compliance with balance of private and public interests in the national legal model in the digital environment. The realization these interests in a competitive environment should take place under some clearly defined rules. In this way it'll not lead to information chaos or collapse. It is noted that for a modern state is important constant, continuous searching for a balance of interests. In view of this state has to establish a clear and proportional legislative framework for the restriction of human rights taking into account the peculiarities of the functioning of the Internet and the specific legal relationships that arise and exist in the digital legal space.

Key words: interest, private interest, public interest, balance of interests, digital space, Internet.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство вже не уявляє себе без Інтернету і тих можливостей, які він забезпечує. Практично кожна особа в повсякденному житті чи в діловій сфері використовує мережеві ресурси. Для когось Інтернет є простором для розваг (ігри, відео, музика, фільми тощо), для інших – зручні програми, що полегшують життя (перекладачі, програми синонімізатори, рерайтери, карти тощо), площадка для ведення бізнесу тощо. Інтернет вже став невід'ємною частиною сьогоденного існування людини і суспільства в цілому, більше того набирає обертів в цьому напрямку, монополізуючи інші сфери.

Дотримання балансу інтересів у національній моделі регулювання правовідносин у цифровому просторі полягає в тому, аби встановити паритетні, справедливі та ефективні засади реалізації інтересів протилежних сторін та інших заінтересованих осіб в Інтернет-середовищі.

Метою статті є висвітлення питання дотримання балансу приватних та публічних інтересів у цифровому просторі.

Стан опрацювання. Проблема інтересу не є новою в праві. Інтерес є однією із системоутворюючих категорій у сфері права і базовою категорією для цивільстики. Вона цікавила не одне покоління науковців: П. Херрінг, А. Бентлі, Д. Трумен, В.Б. Авер'янов, Ю.А. Тихомиров (публічний інтерес), Ю.С. Гамбаров, В.П. Грибанов, З.В. Ромовська, Р.О. Стефанчук, А.М. Гужва (приватний інтерес) та інші. Разом із тим питання інтересу залишається особливо актуальним на сьогодні як для теоретиків, так і для практи-

ків. В Україні продовжується пошук ефективних правових механізмів взаємодії приватного та публічного інтересу, зокрема в цифровому середовищі, яке на сьогодні є системоутворюючим із багатьох питань економіки, права та політики держави і життя особи. Свої наукові дослідження в цьому напрямку проводили І.В. Арістова, О.Ю. Битяк, В.М. Брижко, М.Я. Швець та інші. Проте питанню балансу інтересів в е-середовищі приділено недостатньо уваги в науковій літературі, що й зумовило потребу дослідити питання дотримання балансу приватних та публічних інтересів у цифровому просторі.

Виклад основного матеріалу. Право існує і функціонує у світі протилежностей. Для того, щоб існувало справедливе, має бути несправедливе, для того, щоб говорити про рівність, має існувати нерівність. Право людини завжди іманентно містить у собі ідею приватного інтересу. Для того, щоб визначити приватний інтерес, має бути протилежний або протиставлений йому інтерес. Людина є соціальною істотою, і в суспільстві її інтереси постійно стикаються з інтересами інших осіб, різних груп, суспільства в цілому. Таке положення є повністю застосовним до відносин, які існують або можуть існувати в е-форматі. В Інтернеті постійно відбувається протиставлення інтересів двох або більше суб'єктів.

Протиставленими конкретним приватним інтересам особи в цифровому середовищі можуть бути публічні інтереси. Публічний інтерес позиціонується з прагненням

забезпечити загальносуспільні блага, гарантувати національну безпеку, суверенітет, територіальну цілісність, стабільність та нормальний розвиток суспільних відносин. Публічний інтерес може проявлятися в інтересах держави, народу, національної меншини, територіальної громади, окремих осіб. Ці інтереси є неоднорідними і нерідко можуть суперечити один одному (інтереси держави – інтересам територіальної громади, інтереси територіальної громади – інтересам конкретної особи тощо).

Публічні інтереси як елемент допустимих обмежень прав людини з трьома складовими умовами виправданості: втручання здійснене «згідно із законом»; воно відповідає законній (легітимній) меті; воно «необхідне в демократичному суспільстві». Якраз необхідність у демократичному суспільстві і містить у собі отакий конкуруючий приватному інтерес. Така необхідність зумовлюється причинами, що виправдовують втручання, які, у свою чергу, мають бути «відповідними та достатніми», для такого втручання має бути «нагальна суспільна потреба», а втручання – пропорційним законній меті [1, с. 28]. По суті, суспільна потреба, усвідомлена і мотивуюча діяльність відповідних осіб стає інтересом-конкурентом. Так, наприклад, інтересу особи, який імплементовано в праві особи на суспільно значущу інформацію, може бути протиставлений інтерес (право) особи на релевантну щодо неї інформацію, яка перебуває в цифровому обігу.

Зі змісту Рекомендацій CM / Rec (2016) 1 Комітету міністрів державам-членам із захисту й заохочення права на свободу вираження поглядів та право на приватне життя відносно мережевого нейтралітету, ухвалених Комітетом міністрів 13 січня 2016 року, вбачається, що доступність та якість підключення до Інтернету в інформаційному суспільстві є елементами здійснення і реалізації права на свободу вираження поглядів, у тому числі осіб, права одержувати і поширювати інформацію та ідеї, а також їх участі в демократичному житті (п. 1).

Сучасна наука велику увагу приділяє стратегіям цифрового розвитку держав за різними напрямками. Як вказується, такі стратегії повинні бути широкими, адресованими різним секторам економіки та суспільства, а для вирішення проблем, пов'язаних із цифровими інфраструктурами, мають використовуватися партнерські відносини між державним та приватним секторами [2, с. 70].

Тривалі дискусії з приводу питання про необхідність регулювати Інтернет завершилися загальним розумінням того очевидного факту, що сам по собі Інтернет не може ані породжувати яких-небудь правових проблем, ані якимось сприяти їх вирішенню. У той же час розвиток Інтернету привносить багато нового та специфічного у відносини між його користувачами, а необхідність впорядкування таких відносин набуває все більш важливого суспільного характеру [3, с. 120].

Врегулювання е-відносин, формат яких породжується Інтернетом, може бути здійснено за різними напрямками, залежно від сфери використання цифрової мережі, залежно від цього і проводяться спеціальні вузькопрофільні дослідження. Велика частка таких досліджень стосується питань застосування інновацій у цілях функціонування цифрового уряду та е-управління, доступу до публічних послуг через Інтернет [4, с. 72]. Електронне врядування розглядається і як одна зі стратегічних інновацій, але й так само як одна зі сфер для обов'язкового врегулювання відносин нормами права.

Інтернет є площею для протиставлення приватних та публічних інтересів, реалізація яких у такому конкурентному середовищі має відбуватися на якихось чітко визначених засадах, щоб вона не призвела до інформаційного хаосу або колапсу.

Для сучасної держави важливий постійний, безперервний пошук балансу інтересів. Черговий етап пошуку нового балансу має місце зараз під впливом світової фінансової

та економічної кризи [5, с. 81]. З розвитком Інтернет-середовища перед Інтернет-менеджерами постають питання поєднання інтересів зростаючої кількості різних груп користувачів Інтернету (творчих, комунікативних, споживчих, бізнес-груп тощо). Перед державою постає завдання обрання системної моделі державного регулювання цифрового Інтернет-середовища з урахуванням різних секторів та інтересів різних груп, індивідуальних інтересів осіб та власне публічних інтересів як інтересів суспільства в цілому.

Європейське Співтовариство, США, інші держави світу по-різному бачать перспективи розвитку системи правового регулювання суспільних відносин в Інтернеті: в Америці приділено увагу інфраструктурі – «інформаційній супермагістралі».

В Європі основна увага приділяється соціальній стороні розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, включаючи Інтернет [6, с. 187]. У 2011 році Комітетом Міністрів Ради Європи були задекларовані принципи Інтернет-регулювання. Визначено основні принципи, які є орієнтованими, в першу чергу, на забезпечення прав людини в Інтернет-середовищі: 1. Права людини, демократія та верховенство права; 2. Управління багатьма зацікавленими сторонами; 3. Обов'язки держав; 4. Розширення повноважень користувачів Інтернету; 5. Універсальність Інтернету; 6. Цілісність Інтернету; 7. Децентралізоване управління; 8. Архітектурні принципи; 9. Відкрита мережа; 10. Культурне та мовне різноманіття.

Українська модель регулювання відносин у цифровому середовищі має враховувати євроінтеграційні поступки України, однак усвідомлюючи, що Інтернет стає окремою інформаційною надбудовою. Дотримання балансу інтересів у національній моделі регулювання правовідносин у цифровому просторі полягає в тому, аби встановити паритетні, справедливі та ефективні засади реалізації інтересів протилежних сторін та інших заінтересованих осіб в Інтернет-середовищі.

Інтернет-відносини є більшою мірою саморегульованими. Ці відносини дуже швидко набувають нових форм, з'являються нові, однак усі вони мають комунікативно-інформаційну основу. Таким чином, модель державного регулювання має враховувати свою неспроможність врегулювати з великою мірою конкретизації всі відносини, які виникають, існують і розвиваються в Інтернет-середовищі. Таке регулювання має ґрунтуватися на загальних засадах (принципах), віддаючи перевагу саморегулюванню.

Інтернет-відносини в силу свого становлення, диверсифікації та розвитку призвели не тільки до виникнення нових форматів правовідносин і взаємодії членів суспільства і держави, але й до порушень фундаментальних прав та свобод людини. Очевидно, що модель регулювання вже сьогодні має вирішувати проблеми, пов'язані з функціонуванням Інтернету: регулювання змісту ресурсів (шкідливий і незаконний зміст) в Інтернеті; дотримання авторських і суміжних прав в умовах технічно легкого копіювання будь-якої інформації, що представлена в цифровому вигляді; питання формування «кібереконіміки» (електронні гроші, оподаткування, електронні контракти, реклама, маркетинг, електронні публікації); інформаційна безпека (безпека життєво важливих даних суспільства систем керування, яке можна здійснювати і за допомогою комп'ютерних технологій) [6, с. 188]; захист персональних даних та іншої інформації з обмеженим доступом тощо.

Як вбачається, державна модель регулювання Інтернет-відносин має вибудовуватися на засадах системності та комплексності. Системність моделі полягає в тому, що вона включає в себе основні засади регулювання відносин між Інтернет-суб'єктами через призму принципів регулювання прав інтелектуальної власності в Інтернеті, особистих немайнових прав в Інтернеті, недопущення недобросовісної конкуренції, функціонування е-уряду тощо, водночас з урахуванням специфіки збирання, накопичення, обігу та використання інформації в Інтернеті.

До загальних властивостей інформації належать ті, що притаманні будь-якій інформації, що використовується в суспільстві, і впливають на всі суспільні відносини щодо інформації. Такими загальними властивостями є системність, селективність, субстанціональна несамостійність, невичерпність, здатність інформації до трансформації [7, с. 22]. У разі обігу, накопичення, використання інформації в мережі Інтернет ці властивості набувають нових якостей та характеристик.

Першою особливістю інформації в Інтернеті є її доступність у будь-який час і без обмеження часовими чи просторовими рамками.

Така особливість обігу інформації зумовлює необхідність сфер міжнародного співробітництва з певних питань, коли дії (заходи) однієї держави не можуть і не будуть ефективними. Очевидно, що такою сферою є дотримання і захист основних прав та основоположних свобод людини і громадянина. Внутрішня модель регулювання відносин повинна передбачати такі механізми взаємовідносин та співпраці.

Друга особливість обігу інформації в Інтернеті – її масовість. У такому разі мова йде більше про публічність як відкритість для невизначеного кола користувачів. Масовість інформації означає, що до переважної частки інформації, яка розміщена в мережі Інтернет, мають доступ всі користувачі Інтернету. Декларація про свободу комунікації в Інтернет прийнята Радою Європи 28 травня 2003 року встановлює неможливість заборони доступу (блокування або фільтрації) до будь-яких ресурсів в Інтернет, незалежно від кордонів. Винятком є обмеження для дітей та обмеження, що встановлені законними рішеннями компетентних державних органів.

Ця особливість Інтернет-інформаційного простору та інформації, яка знаходиться в ньому, тісно переплітається з такою характеристикою: в Інтернеті накопичується і перебуває в обігу інформація різного роду. Контент може бути наповненим як інформацією з відкритим доступом, так і може містити інформацію з обмеженим доступом.

Контент може бути незаконним і з точки зору дотримання публічних інтересів щодо побудови здорового суспільства інформація, розміщена в Інтернеті, може бути небажаною (заклики до вживання алкогольних напоїв, наркотиків, дискримінації за різними критеріями, образливого змісту тощо). Під час визначення моделі регулювання Інтернет-середовища має бути визначено такі види інформації і відповідні механізми її виявлення нелегального чи небажаного контенту, видалення, блокування, обмеження доступу тощо.

Наступною характеристикою обігу інформації в Інтернеті є складність ідентифікації суб'єкта, який поширює інформацію. Споживач інформації має право на належну та достовірну інформацію, саме тому необхідно аби інформація ідентифікувалася, а у відповідних правових механізмах враховувалася ознака ідентифікації чи її відсутності (наприклад, у разі вирішення питання про спростування недостовірної інформації, поширеної через Інтернет мають бути механізми видалення інформації «без власника» лише за запитом без додаткових зволікань та притягнення до відповідальності осіб, які здійснили посередництво у доступі до такої інформації (власник веб-сайту, інтернет-провайдер тощо).

П'ята: можливість фрагментувати інформацію, швидко її змінювати, поширювати у визначеній послідовності та інші маркетингові прийоми роботи з інформацією з метою дієвості інформації за заданим вектором.

Вибіркова експозиція мультимедійного контенту та обмеженість її використання можуть спричинити фрагментацію і призвести до більш поляризованого суспільства. З іншого боку, інформація в Інтернеті є товаром, що в умовах ринкової економіки має перебувати у вільному русі чи обороті. А такий інформаційний товар здатен впливати на поведінку споживача.

Україна входить до десятки країн Європи, жителі яких проводять найбільше часу за переглядом YouTube. Приблизно 40% інтернет-користувачів переглядають відеоролики щодня [8].

Шоста риса – застарівання інформації. Інформація в мережі Інтернет має здатність до глобального накопичення. Усі відомості, які потрапляють до цієї системи, залишаються в ній, окрім тих випадків, коли таку інформацію спеціально видаляють. Проблема пов'язана з тим, що інформація, будучи достовірною на момент її розміщення в Інтернеті, перестає бути такою зі спливом часу, стає шкідливою для інтересів певного суб'єкта чи окремої групи. При цьому така інформація та сайти, на яких вона розміщуються, індексується в пошукових системах, а тому вкрай легко знаходиться та в першу чергу видається пошукувачу.

У 2014 році почали говорити про право на забуття, виникнення якого і пов'язують із такою характеристикою в Інтернеті (справа Google Spain SL, Google Inc. V Agencia Española de Protección de Datos (AEPD), Mario Costeja González, 2014).

Право на забуття сформовано як право людини вимагати за певних умов видалення своїх особових даних із пошукових систем, тобто посилення на ті дані, які, на думку цієї особи, можуть завдати їй шкоди. Але лише посилення, у той час як матеріали залишаються на відповідному сайті. Це стосується застарілих, недоречних, неповних, неточних або надлишкових даних чи інформації, законні підстави для зберігання якої зникли з плином часу.

Таке право кореспондується з правом особи на секретність її персональних даних. З іншого боку, право на забуття та приватний інтерес, покладений в основу цього права, конкурують з інтересом суспільства отримувати інформацію про різні суспільні сфери, значущі події та осіб.

Регуляторні рішення приймаються відповідним державним органом. Цей інститут в кожній окремій державі має свої власні організаційні характеристики і буде існувати в умовах, що мають різне політичне, соціальне та економічне забарвлення в конкретній державі. При цьому у своїй діяльності цей орган може мати окремі специфічні обмеження.

Самостійно мають розглядатися правила, процедури або практики прийняття регуляторних рішень та впливу за їх допомогою на поведінку. Такі регулятивні правила мають вбудовуватися на основі прозорості, доступ громадськості до обговорення та до відповідної інформації. Регуляторні правила або політика також включає в себе планування та аналіз, які слід проводити до прийняття регуляторного рішення.

Процедури впровадження регулювання самі по собі можуть негативно вплинути на результати регулювання. Якщо цілі правового регулювання є очікуваними серед суб'єктів правового регулювання, то, скоріше за все, відбуватиметься не так регулювання, як правове оформлення вже існуючих практик чи звичаїв. Тобто впровадження буде мати місце до того, як буде здійснено саме регулювання. Це трапляється, швидше за все, через очікування того, що правило буде запроваджено та застосовано. Однак регулювання рідко припускає, що впровадження буде автоматичним. Тому адекватним, а подекуди просто необхідним є інформаційне супроводження запровадження регулятивних процедур, допомога в з'ясуванні змісту та механізму процедур, надання часу на призаastosування до нових правил. Використовуються заходи стимулювання, контролю та примусу. Частіше за все застосовуються правила щодо перевірки та моніторинг, призначені для оцінки того, чи відповідає поведінка встановленим правилам, а також застосування певних санкцій за невиконання приписів. Однак державні заходи примусу мають розглядатися лише як один із заходів впливу, в той час як існують економічний, громадський або соціальний тиск, які можуть також ефективно використовуватися в регуляторних цілях.

Одним із перших індикаторів дієвості регуляторних правил є поведінкові зміни. Вбачається, що перший ефект регулювання має бути на поведінці тих суб'єктів, на яких було спрямоване регулювання. При цьому поведінкові зміни або можуть мати місце, або бути відсутніми, або зміни, що відбуваються, є небажаними. На поведінку суб'єкта і прийняття ним рішення в конкретній правовій ситуації можуть мати вплив різні чинники, залишаючи правовому регулюванню роль одного з них (іноді і не найголовнішого). Тому під час оцінки поведінкових змін дослідженню підлягають і можливі варіанти впливу задля досягнення заданої цілі регулювання (досягнення оптимальних поведінкових змін).

Наступним індикатором ефективності (дієвості) регуляторних правил є результати, які можуть бути проміжними та кінцевими. Проміжні результати – це ті, які сприяють або є причинно-наслідковими для кінцевих результатів. Проміжні результати (наслідки регулювання) є первинними змінами в правовому середовищі, що безпосередньо пов'язані з поведінковими змінами. Однак такі результати, як вбачається, можуть оцінюватися як позитивно, так і негативно. Кінцеві результати є тим показником, який безпосередньо стосується «первинної проблеми». У деяких випадках ефект може перевищити очікування, і може виникати більше ніж один кінцевий конкретний результат. Кінцеві результати можуть бути оцінені як «ефекти», так і «витрати».

Таким чином, під час оцінки моделі правового регулювання слід обраховувати не лише кінцеві результати за

схемою «доходи-витрати», а й повинно братися до уваги, що окремі нормативні акти, спрямовані на урегулювання конкретних правовідносин у визначеній галузі права, можуть створювати складні причинні ланцюжки, що, у свою чергу, може призвести до іншої регуляторної проблеми.

Висновки. Публічні інтереси не завжди співпадають з інтересами окремої особи, але якщо реалізація інтересу підкріплена відповідним законодавством, то пріоритет у таких випадках завжди надається публічному інтересу. Ефективна та правильно збалансована модель регулювання дозволить, як мінімум, стабілізувати правопорядок, сприятиме ефективності здійснення прав людини і запобіганню вчиненню правопорушень та сприятиме дотриманню балансу приватних та публічних інтересів у цифровому просторі. Однак очевидно, що в даному випадку приватний інтерес, на відміну від інтересів суспільства, не є предметом прямої охорони, а охороняється опосередковано, через публічний інтерес. Водночас держава має встановити чіткі та пропорційні законодавчі рамки обмеження прав людини з урахуванням особливостей функціонування Інтернету та специфіки правовідносин, які виникають та існують у цифровому правовому просторі. Оптимальне співвідношення таких інтересів є необхідною умовою гармонійного розвитку як усього суспільства, так і окремої особистості. Тим не менше, баланс протилежних інтересів у суспільстві сприяє ефективності функціонування держави. Для цього їй потрібно підтримувати рівновагу публічних і приватних інтересів у правовому регулюванні цифрового середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Фулей Т.І. Збірка навчальних матеріалів курсу для учасників тренінгу «Застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя». К.: ВАІТЕ, 2017. 92 с.
2. VAF Almeida, D Doneda, J de Souza Abreu Cyberwarfare and digital governance. IEEE Internet Computing, 2017. С. 68–71.
3. Войниканис Е.А., Якушев М.В. Информация. Собственность. Интернет: Традиция и новеллы в современном праве. М.: Волтерс Клувер, 2004. 176 с.
4. Барікова А.А. Електронна держава: нова ефективність урядування: [монографія]. К.: Юрінком Інтер, 2016. 224 с.
5. Энтин М.Л. Вклад Европейского Суда по правам человека (ЕСПЧ) в современную правовую культуру. Вся Европа.ру. 2009. № 3(31). URL: <http://alleuropolux.org/?p=2500> (дата звернення 18.06.2018).
6. Інтеграція України в Європейське інформаційний простір: виклики та завдання. К.: ФОП Клименко, 2014. 212 с.
7. Кормич Б.А. Організаційно-правові основи політики інформаційної безпеки України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07- «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»; Національний університет внутрішніх справ. Харків, 2004. 41 с.
8. Интернет-маркетинг та e-commerce в 2018 році: тренди і прогнози. URL: <http://lemarbet.com/ua/trends/internet-marketing-i-e-commerce-v-2016-godu-trendy-i-prognozy/> (дата звернення 18.06.2018).